

Wie ouders zijn

Marjon Donkers

Wie zijn dat: ouders in de 21 eeuw in Nederland? Op het eerste gezicht lijkt het antwoord voor de hand te liggen: 'Nou ja, gewoon.. alle mannen en vrouwen in ons land die kinderen hebben, toch?' . Maar na lezing van het rapport 'Kind en ouders in de 21^e eeuw' van het Staatscommissie Herijking Ouderschap kijk ik hier anders tegenaan. Dit alles blijkt ineens ingewikkelde materie met veel haken en ogen. Deze zomer las ik het rapport, liet de inhoud een poosje op me inwerken en heb me daarna vooral afgevraagd hoe het komt dat dit rapport zo weinig stof heeft doen opwaaien. Een enkele kritische noot op de opiniEPagina en hier en daar wat gesputter in de politieke wandelingen, daar bleef het bij. Terwijl de voorstellen van de commissie volgens mij een fors maatschappelijk debat verdienen.

Een gesprekje, onlangs aan onze keukentafel

Onze jongste (9 jaar): 'Oh mam, ik heb nog een nieuwtje: juf Astrid is zwanger!'

Ik (moeder): 'Oh ja? Wat leuk.'

Jongste: 'Ja... en ze heeft niet gevreeën!'

Onze oudste (10 jaar): 'Juf Astrid heeft geen man.'

Vader: 'Maar hoe kan ze dan zwanger zijn?'

Jongste: 'Pap, dat kan hoor. Een donor!'

Ik: 'Heeft ze dat zelf aan jullie verteld?'

Jongste: 'Nee, (*wijst op zijn broer*) hij vertelde het mij.'

Ik richting oudste: 'En wie vertelde dat dan aan jullie?'

Oudste: 'Nou, juf zei het zelf. Het is van een donor.'

Vader: 'Weten jullie dan wat dat betekent?'

Oudste: 'Tuurlijk. Wij zijn groep zeven!'

Ouderschap in de 21^e eeuw

Uit dit gesprekje met mijn kinderen blijkt natuurlijk hun nieuwsgierigheid, maar het is vooral de laconieke toonzetting die me treft. Het laat zien hoe de afgelopen decennia onze gezins- en samenlevingsvormen ingrijpend zijn veranderd. Steeds meer kinderen groeien op in andere gezinsvormen dan de traditionele gezinsvorm. Daarnaast zijn de medisch-wetenschappelijke mogelijkheden op het gebied van vruchtbaarheid en voortplanting enorm veranderd. Als gevolg hiervan is het tegenwoordig minder vanzelfsprekend dat een kind een genetische band heeft met beide ouders. Dit alles vraagt om (her)bezinning van het begrip 'ouderschap' met name ook hoe dit juridisch en beleidsmatig wordt ingevuld. Vandaar dat onze regering in 2014 een commissie heeft ingesteld met als opdracht te onderzoeken of Nederlandse wetgeving en beleid voor juridisch ouderschap en ouderlijk gezag wel voldoende rekening houdt met al die maatschappelijke en medische veranderingen. Eind 2016 kwam de commissie met haar bevindingen en advies aan de regering.

Vormen van ouderschap

Het rapport *Kind en ouders in de 21^e eeuw*ⁱ telt maar liefst 700 pagina's en leest als een cryptogram. Zelf las ik het rapport met enige moeite en ontdekte dat ik eerst een paar begrippen helder moest hebben voordat ik de strekking van het advies kon vatten. Ons juridisch systeem kent namelijk enkele van elkaar te onderscheiden vormen van ouderschap.

- *Biologisch of genetisch ouderschap*

Dit zijn de man en vrouw van wie de eicel en zaadcel afkomstig zijn waaruit het kind is ontstaan; de personen van wie het DNA in het kind zit.

- *Juridisch ouderschap*

Juridische ouders zijn wettelijk familie van het kind. Zij staan als ouder vermeld op de geboortecte van het kind. Zij hoeven echter niet biologisch verwant te zijn met het kind. Juridisch ouderschap heeft consequenties: het kind erft automatisch van zijn juridische ouders, zijn naam en nationaliteit zijn erop gebaseerd en een juridische ouder is verplicht zijn kind (financieel) te onderhouden. Dit heet onderhoudsplicht.

- *Sociaal ouderschap*

Dit zijn de ouders/opvoeders die in de dagelijkse praktijk voor het kind zorgen. Dit hoeven niet per se de juridische ouders te zijn.

- *Ouderlijk gezag*

Een juridische ouder heeft niet altijd automatisch het gezag over een kind. Omgekeerd is een persoon die het gezag heeft over het kind niet altijd de juridische ouder. Degene die het gezag over een kind uitoefent, heeft de plicht en het recht om het kind te verzorgen en op te voeden, is verantwoordelijk voor het beheer over het vermogen van het kind en is wettelijk vertegenwoordiger van het kind.

De adviezen van de staatscommissie gaan over de invulling van het juridisch ouderschap en over het ouderlijk gezag. Dus die vormen van ouderschap waar de wetgever, de belastinginver, de rechter en de advocaat mee van doen hebben.

Paradigmaverschuiving

Ondanks die juridische invalshoek werd ik verrast door de maatschappelijke relevantie en mogelijke impact van dit rapport. Of misschien moet ik het anders zeggen: verhuld en ingekapseld in een keurig juridisch jasje las ik in dit rapport de weergave van een revolutionaire verandering in ons begrip van 'wie ouders zijn'. Een aardverschuiving in ons denken over ouders. Of zoals Theo Boer – Hoogleraar ethiek van de zorg – het in zijn briefⁱⁱ aan de Tweede Kamer verwoordde: we hebben hier te maken met een ingrijpende wets- en paradigmawisselingⁱⁱⁱ.

Wat de commissie voorstelt is:

1) om bij de belangen van kinderen rond kwesties als juridisch ouderschap, meerouderschap en draagmoederschap niet alleen de rechten van kinderen (het Kinderrechtenverdrag) als maatstaf en ijkpunt te nemen, maar ook de – door de commissie zelf geformuleerde – *zeven kernen van goed ouderschap*. Deze zeven kernen zouden voor ieder kind beschikbaar moeten zijn. [hierover later meer]

2) om de term *afstammingsrecht* te vervangen door *verwantschapsrecht*; en de term *bloedverwantschap* door *verwantschap*. Dit vanuit de gedachte dat naast de genetische band ook

andere grondslagen voor juridisch ouderschap denkbaar zijn. Naast het biologisch/genetisch ouderschap moet *de intentie tot ouderschap* een gelijkwaardige grondslag vormen.

3) om het *erkennen van het kind* bij de geboorte te vervangen door het *aanvaarden van het ouderschap* over het kind. Dit omdat *erkennen* kan worden (mis)verstaan als de erkenning van een genetische band, terwijl dat niet noodzakelijkerwijs het geval is. *Aanvaarden van het ouderschap* sluit naar het oordeel van de commissie ook beter aan bij de *zeven kernen van goed ouderschap*.

4) om het juridisch ouderschap voortaan in alle gevallen automatisch te laten ontstaan voor een kind dat is geboren binnen of uit een huwelijk of geregistreerd partnerschap, dus ongeacht of het twee vrouwen, dan wel een man en een vrouw betreft. Als een kind buiten het huwelijk of geregistreerd partnerschap wordt geboren, wordt de (eventuele) partner van de geboortemoeder niet automatisch de juridische ouder van het kind. Daarvoor zal hij of zij het ouderschap over het kind eerst moeten *aanvaarden*.

5) om wettelijke regelingen in te stellen voor meerouderschap, meeroudergezag en draagmoederschap.

6) om als voorwaarde voor juridisch meerouderschap te stellen dat een kind maximaal vier juridische ouders kan hebben, die maximaal twee huishoudens vormen. Vóór de conceptie van het kind moeten de ouders aan de rechter een meerouderschapsovereenkomst overleggen, waarin afspraken zijn gemaakt over onder meer zorg- en opvoedingstaken en de geslachtsnaam van het kind. Voor het toekomstige kind zal een bijzonder curator worden benoemd, die de rechter moet adviseren over de zorgvuldigheid van het traject.

7) om met het juridisch meerouderschap ook de mogelijkheid van meeroudergezag vast te leggen. Dus dat maximaal vier personen het ouderlijk gezag kunnen hebben over het kind.

8) om ieder kind het recht op informatie te geven over zijn/haar ontstaansgeschiedenis. Hiervoor komt een landelijk register ontstaansgeschiedenis (ROG). Dit omdat het bij juridisch meerouderschap en draagmoederschap niet altijd meer vanzelfsprekend is dat een kind met zijn ouders genetisch verwant is.

Dit zijn in mijn lezing van het rapport de meest in het oog springende voorstellen van de staatscommissie. Het klinkt allemaal haast geruststellend logisch en in lijn met 'de huidige maatschappelijke ontwikkelingen'. Maar er is méér aan de hand. Los van de vraag of de richting die het rapport op wijst wel of niet wenselijk is, loopt men met dit verhaal vooruit op een conceptuele revolutie in ons denken over ouderschap die nog niet of nauwelijks onderwerp is geweest van maatschappelijk debat. Het rapport geeft daarmee vooralsnog geen uitdrukking aan een breed gedragen sociaal-culturele consensus over hoe wij naar ouders en kinderen kijken.

Levenskunst

Het revolutionaire zit 'm vooral in de verschuiving die plaatsvindt: weg van het biologische en genetische als grondslag voor ouderschap in de richting van het intentionele ouderschap. Met andere woorden: het juridisch ouderschap wordt niet langer gekoppeld aan een biologische of

genetische connectie tussen ouder en kind, maar wordt gekoppeld aan de intentie – het wilsbesluit – om het ouderschap ‘op je te nemen’ of ‘te aanvaarden’. Bij de geboorte van een kind wordt het kind dan ook niet langer ‘erkend’ als eigen kind, maar wordt ‘het ouderschap aanvaard’ over het kind. Dus niet onze genen maar onze wilsuitingen vormen voortaan de grondslag voor ouderschap.

Dit is nieuw. Dit is revolutionair. Natuurlijk zijn we vertrouwd met niet-biologische ouderschapsvarianten, zoals we die kennen bij adoptieouders, pleegouders en stiefouders.

Desondanks ga ik ervan uit dat de meeste van ons de biologische en genetische verwantschap met onze (voor)ouders nog altijd zien als een belangrijk onderdeel van onze oorsprong en identiteit.

Ouders en grootouders zijn mensen aan wie de meesten van ons ook genetisch verwant zijn. Dat is eeuwenlang zo geweest. Geen reden lijkt me, om koste wat kost te blijven vasthouden aan deze ‘traditionele’ kijk op de relatie tussen ouders en kinderen. Maar ook niet iets om die biologische gegevenheid zomaar overboord te gooien ter wille van een nieuwe vorm van ouderschap gebaseerd op het menselijk vermogen om te willen, te oordelen en te besluiten.

Zoals de eerder genoemde hoogleraar ethiek, Theo Boer, het verwoordt heeft: ‘De verschuiving in de richting van het intentionele begint al [...] bij het pleidooi om de term “erkenning van het ouderschap” te vervangen door “aanvaarding van het ouderschap”. Erkenning betekent: een wilsbeschikking die een feit *aanvaardt*; aanvaarding betekent: een wilsbeschikking die een feit *schept*. Met de gelijkstelling van genetisch ouderschap en de intentie tot ouderschap worden ouder-kindrelaties gemaakt tot voorwerp van menselijke beslissingen.’ En dan komt de ethicus ineens met zijn eigen standpunt: ‘Heel in het algemeen wil ik vasthouden aan het uitgangspunt dat biologische realiteiten (in dit geval het ouderschap) een mens kunnen vragen om erkenning van plichten waar men nooit om heeft gevraagd.’ Elders in zijn brief zegt hij zelfs: ‘Erkenning van biologische realiteiten blijft behoren tot de levenskunst^{iv}.’

Hoofdbrekens

Er staat dus nogal wat op het spel. Feiten aanvaarden of feiten creëren? Biologische realiteiten versus wilsbeschikking? Het rechtdoen of juist afbreuk doen aan levenskunst? Ik breek mijn hoofd erover en vraag me af of ik mijn eigen ouderschap zie als ‘een erkenning van een plicht waar ik nooit om heb gevraagd’, en of ik met mijn ouderschap ‘een feit heb aanvaard’ of juist ‘een feit heb gecreëerd’. En wat zijn in hemelsnaam ‘biologische realiteiten’? En behoren die dingen echt tot de levenskunst?

Volgens mij vormde dat nu juist de uitdaging voor de staatscommissie: om na te denken over de implicaties van die almaar voortrazende ontwikkelingen in de voortplantingstechnologie en de veranderde gezinsvormen. We kunnen steeds meer biologie nabootsen, manipuleren en onderwerpen aan – ja precies – onze menselijke wilsbesluiten, onze intenties. Naast het feit dat ‘biologische realiteiten’ wellicht niet meer onontkoombaar vastliggen en ingelijfd worden in alles wat maakbaar en manipuleerbaar is, spelen ook sociale veranderingen een rol. Ouders zijn tegenwoordig niet meer standaard mannetje-vrouwtje-en-een-handjevol-kroost, ouders zijn er inmiddels in vele soorten en constellaties. Dat kun je volgens mij gerust ‘een sociale realiteit’ noemen. En zoals er argumenten zullen zijn voor de bewering dat ‘biologische realiteiten behoren tot de levenskunst’, zo valt mijns inziens evenzeer te beweren dat ‘sociale realiteiten tot de levenskunst behoren’. En waarom zouden we – conform het standpunt van Theo Boer – angstvallig biologische feiten moeten aanvaarden, terwijl je met een beetje biologische manipulatie en gedegen oordeelsvorming ook feiten kunt creëren?

Door en door amateuristisch

Dit brengt mij op een andere waardenverschuiving waar dit rapport naar mijn idee een uitdrukking van is. Een verschuiving die nog sluimerend is, maar tussen de regels door voelbaar is, namelijk die van 'amateur' ouderschap naar 'professioneel' ouderschap.

Zoals eerder gezegd lijkt het erop dat in onze tijd de bloedband minder belangrijk wordt in het denken over ouderschap. Een ouder is wie het ouderschap aanvaardt. Dus: hij of zij die deze taak op zich neemt, die deze rol pakt. Voor mijzelf sprekend lijkt het ouderschap *aanvaarden* op gespannen voet te staan met het ouder-*zijn*. Iets aanvaarden heeft voor mij de connotatie van een taak of functie vervullen. Terwijl ouderschap gekoppeld is aan wie ik *ben*; het is onderdeel van mijn identiteit. Het rapport roept dus ook de volgende vraag op: evolueert onze opvatting van ouderschap van een biologisch-genetische (verwekkers) definitie naar een definitie van ouderschap gebaseerd op een specifiek soort taakstelling met een dito juridisch contract? Ben ik nog 'gewoon' ouder? Of ben ik een soort 'contractant', een professional? Is ouderschap nog iets tijdloos en onvoorwaardelijks? Of is het een taak die je (tijdelijk?) op je kunt nemen?

Er is een belangrijk verschil tussen 'een taak vervullen' en 'iets als onderdeel van je identiteit ervaren'. Een taak kun je namelijk goed of slecht vervullen. Daar valt in te leren, te ontwikkelen en te professionaliseren. Een identiteitskenmerk is 'wie je nu eenmaal bent'. Daar valt niets aan te leren of te evolueren. Je bent ouder of je bent het niet. Natuurlijk: je kunt (inmiddels) bewust kiezen voor ouderschap of niet-ouderschap. Maar dat gaat aan de situatie van ouderschap *vooraf*. Waar het om gaat is: als je eenmaal ouder *bent*, dan is dat een wezenlijk onderdeel van je bestaan. Het ouderschap is geen opdracht die je terug kunt geven. Het is geen vaardigheid of talent. Het is net zo min 'goed' of 'slecht' als het bestaan zelf. Je kunt misschien wel een goede of een slechte ouder zijn, maar het feit *dát* je ouder bent, is in zichzelf niet goed of slecht te noemen. Ouderschap behoort tot die zaken in het leven waar je geen diploma of vergunning voor nodig hebt om het te kunnen zijn. Daarmee is ouderschap per definitie door en door *amateuristisch*. Naar de letterlijke betekenis van het woord: iets dat vorm krijgt uit liefde en waarbij de beoefenaar niet-deskundig en niet-professioneel te werk gaat.

Intermezzo

Ineens moet ik denken aan Heleen, de moeder van Rosa uit de *Hoe overleef ik*-kinderboeken van Francine Oomen. In het deel '*Hoe overleef ik mijn ouders? (en zij mij!)*'^v schrijft moeder Heleen een e-mail aan Rosa, haar vijftien- bijna zestienjarige dochter. Heleen schrijft haar dochter tien *tips voor kinderen om hun ouders beter te begrijpen*. Het is eigenlijk een verzoeningsmail na een ruzie tussen Rosa en Heleen de avond ervoor.

Het e-mailbericht gaat zo:

'1. Het lijkt net alsof ouders precies weten wat ze (moeten) doen. Dat is maar schijn. 2. Ze zitten regelmatig midden in de nacht rechtop in bed, geteisterd door twijfel, wanhoop en schuldgevoel. Ze slaan dan wartaal uit, trekken wanhopig aan hun haren en/of kluiven als nerveuze wrakken hun nagels af. (...) 4. Ouders zijn niet opgeleid en niet gediplomeerd. En dat terwijl het ouderschap in feite vele beroepen in één combineert: politieagent, dokter, verpleegster, maatschappelijk werker, psycholoog, kok, huishoudster, cipier, chauffeur, etc. 5. Er zijn drie stijlen van ouderschap: óf ouders imiteren hun eigen ouders; óf ze volgen adviezen op uit boeken en tijdschriften; óf ze rotzooien maar wat aan (combinaties zijn mogelijk). 6. Ouders zijn ook maar mensen.. (..) 10. Soms weten ouders

gewoon echt niet hoe ze iets moeten doen en proberen ze dat op allerlei idiote manieren te camoufleren. (Als je in de gaten hebt dat dat het geval is: steek ze een helpende hand toe.)'

Rosa giechelt na het lezen van deze mail, waarna ze een mail terugschrijft met survivaltips voor haar moeder. Dit fragment laat precies zien in welke zin ouderschap 'amateuristisch' is. En ook waarom we dat moeten koesteren.

Ouders als professionals?

De auteurs Ramaekers en Suissa geven voor de (her)waardering van het 'amateuristisch' ouderschap een prachtige argumentatie in hun boek 'Goed ouderschap; een andere kijk op opvoeden'^{vi}. Ze leggen feilloos een aantal pijnpunten bloot in het huidige 'discours' (ons denken en spreken; het dominante denkkader) over ouderschap en opvoeding.

Aan de hand van vele voorbeelden laten de auteurs zien dat het denken en spreken over wie ouders zijn, wat ouders moeten doen en wat er van hen verwacht wordt grotendeels gebaseerd is op de taal van de ontwikkelings- en gedragspsychologie, en recent ook die van de neuropsychologie. Dit denken en spreken is doordrongen van het idee dat ouders informatie, kennis en expertise nodig hebben om een goede ouder te kunnen zijn. Dit wordt gereflecteerd door onze overheid en maatschappelijke instanties: de afgelopen decennia kent een veelheid aan beleidsinitiatieven op het gebied van opvoedingsondersteuning en opvoedadviezen. Er is een hausse aan handboeken en richtlijnen voor ouders verschenen over opvoeding, er bestaan oudertrainingen, opvoedondersteuningsprogramma's en opvoedsteunpunten. Het overheersende klimaat lijkt er een te zijn van algemene instemming dat ouders hulp nodig hebben van buitenstaanders, namelijk van experts. Sterker nog: van ouders wordt verwacht dat zij expertise opdoen en zich als ouder professionaliseren.

De gevolgen voor hoe we kijken naar ouders en ouders-in-wording zijn duidelijk: ze worden gezien als onvoldoende voorbereid op de opvoeding van kinderen. In sommige handboeken zijn de termen die hiervoor gebruikt worden 'untrained' en 'lack of training'. Er wordt beweerd dat kinderen recht hebben op 'deskundige ouders' en ouders moeten bijgevolg alles doen wat ze kunnen om zich zo goed mogelijk voor te bereiden. Dit alles belast ouders met een nieuw schuldgevoel. Het gaat dan niet om het (bekende) schuldgevoel dat verbonden is aan het idee dat ouders bepaalde plichten hebben ten aanzien van hun kinderen – plichten die voortvloeien uit het gegeven dat ouders door hun kinderen 'aangesproken', als het ware 'opgeroepen' worden te handelen. Het gaat hier om een schuldgevoel dat voortvloeit uit een maatschappelijk verlangen naar competent en effectief ouderschap en de maatschappelijke verwachtingen die daaruit voortvloeien voor ouders: het gevoel altijd tekort te schieten.

Eerste-persoonsperspectief

Ramaekers en Suissa wijzen er bovendien op dat dit alles leidt tot een enge invulling van wat pedagogische verantwoordelijkheid is. Wat volgt uit de huidige manier van denken en spreken over opvoeding en ouderschap is dat ouders verantwoordelijk worden gesteld voor het creëren van *een bepaald soort kind* en voor *een bepaald soort pedagogisch proces*. Ze worden verantwoordelijk gesteld voor het verzekeren van de optimale omstandigheden voor de groei van hun kinderen en voor het goed in de hand houden van dit ontwikkelingsproces. In het algemeen moedigt de verwetenschappelijking van de opvoedingsrelatie een bepaald soort ouderlijke houding aan: een houding van voortdurende alertheid voor mogelijkheden, risico's en tekortkomingen in de ontwikkeling van hun kinderen. Bovendien worden ouders gepositioneerd als 'toeschouwers bij hun

eigen situatie'. Anders gezegd: ouders moeten het derde-persoonsperspectief van experts innemen in plaats van het 'insider'-perspectief of het eerste-persoonsperspectief dat ze hebben als ouders. Daarmee worden ouders belet om echt *in* hun eigen relatie met hun eigen kind te staan. De 'expert-ouder' is zogezegd 'blind' voor zijn eigen kinderen, precies omdat hij niet volledig *in* de relatie staat, maar naar zijn kinderen kijkt door de lens van de expert.

Ramaekers en Suissa vragen aandacht voor het eerste-persoonsperspectief van ouders: dat is het insiders-perspectief, de ervaring *als* ouder, hier en nu, in relatie tot het eigen kind. Ouder zijn betekent altijd *iemand's ouder zijn*. Ieder kind en iedere ouder en iedere ouder-kindrelatie wijkt af van het universele plaatje. Bovendien betekent ouder zijn ook: in *deze* situatie, op *dit* moment en in *deze* context ouder zijn. De auteurs citeren een mooie passage uit een roman van David Grossman^{vii} waarin hij schrijft over ouderschap: '*Duizenden momenten en uren en dagen, miljoenen daden, ontelbare handelingen en pogingen en vergissingen en woorden en gedachten, allemaal om één persoon in de wereld te maken...*'. De ouder die vanuit de ik-persoon acteert in zijn relatie met het kind geeft een vorm van aandacht die heel verschillend is van het soort 'expert'-aandacht die men verwacht van ouders om een 'goede' ouder te zijn (volgens de dominante manier van denken en spreken), waarbij je als ouder met name aandacht moet hebben voor ontwikkelings- en andere behoeften van je kind. Vanuit dit eerste-persoonsperspectief nadenken over ouderschap en opvoeding is erkennen dat er een radicaal pluralisme is wanneer het op de ervaring van ouder-zijn aankomt. En het is meteen ook erkennen dat er geen vanzelfsprekende manier is om een geheel van ervaringen en handelingen af te bakenen om te bepalen wat het betekent ouder te zijn.

Ouderlijke job

Terug naar het adviesrapport over ouders en kinderen in de 21^e eeuw. Dit reflecteert naar mijn idee precies die pijnpunten in ons denken over ouderschap die door Ramaekers en Suissa worden beschreven. In het rapport wordt de vraag 'wie is een ouder?' impliciet gekoppeld aan 'wat is goed ouderschap?'. Deze koppeling wordt gelegd via de 'kernen van goed ouderschap', zoals de commissie ze noemt.

De commissie onderscheidt zeven 'kernen' van 'goed ouderschap'. Deze kernen zouden voor ieder kind beschikbaar moeten zijn: 1) een onvoorwaardelijk persoonlijk commitment; 2) continuïteit in de opvoedingsrelatie; 3) verzorging en zorg voor lichamelijk welzijn; 4) opvoeding en zelfstandigheid en sociale en maatschappelijke participatie; 5) het organiseren en monitoren van de opvoeding in het gezin, de school en het publieke domein (de drie opvoedmilieus); 6) de vorming van de afstammingsidentiteit en 7) de zorg voor contact- en omgangsmogelijkheden met voor het kind belangrijke personen, onder wie de andere ouder. Dit hanteert de commissie als uitgangspunt: iedere wettelijke regeling voor ouderschap en gezag zal moeten verzekeren dat deze kernen in de opvoeding voldoende tot hun recht komen.

Dit klinkt natuurlijk mooi. En kindvriendelijk. Toch heb ik hier moeite mee. En wel omdat in de beantwoording van een feitelijke vraag – namelijk: wie zijn (juridisch) ouders? – descriptieve argumenten verweven worden met normatieve kaders en begrippen. Wie of wat *een ouder is*: dat is feitelijk vast te stellen op basis van biologische of juridische kaders en richtlijnen. Wie of wat *een ouder zou moeten zijn of doen*: dat is een normatieve uitspraak. Wat de auteurs van het rapport doen is normatieve kaders voor 'goed ouderschap' hanteren als ijkpunt voor criteria en afwegingen bij de vaststelling van juridisch ouderschap. Daar heb je het al: *ouder-zijn* wordt afgemeten aan *het-goede-doen-als-ouder*. Straks *ben* je geen ouder meer, maar je *vervult de taak van ouder*. Met andere woorden: je aanvaardt 'de job' en sluit je contract (juridisch ouderschap).

Maatschappelijk ouderschap

Met de adviezen van de staatscommissie wordt mijns inziens de scheidslijn tussen ouderschap en opvoederschap ook vager. Het is de vraag of dat bezwaarlijk is. Maar evenals bij eerder genoemde verschuivingen in ons begrippenkader rond ouderschap, mis ik in het rapport de reflectie op dit soort vragen. Zo kunnen – conform het advies van de staatscommissie – straks vier opvoeders ook de juridische ouders zijn van een kind. Ik twijfel er niet aan dat dit voor sommige kinderen en ouders wenselijk is. Maar wat gebeurt er als deze vier ouders uit elkaar gaan en alle vier een nieuwe partner vinden? Dan heeft het kind dus al acht opvoeders, waaronder dan officieel vier ouders. En op termijn willen die andere vier opvoeders misschien ook wel een ouderrol innemen. Wat overigens juridisch (nog) niet zou kunnen volgens het huidige advies van de commissie. Maar stel dat we te maken hebben met een grens die langzaam opschuift? Hoeveel ouders kun je hebben? Zit hier een grens aan?

Ik weet het antwoord niet op deze vragen. Maar ik ben er na lezing van het rapport niet gerust op dat dit soort achterliggende vragen überhaupt een rol hebben gespeeld bij de overwegingen van de staatscommissie. Sterker nog: het rapport gaat er totaal aan voorbij, weerspiegelt geen enkele vorm van reflectie op de met ouderschap verbonden diepere levensvragen en lijkt de voorgestelde wetswijzigingen als de enig mogelijke uitkomst en oplossing te zien voor de geschetste problemen. Op dit punt ga ik mee in de kritiek van Theo Boer, die vindt dat de commissie te weinig onderbouwing en argumentatie geeft bij ideeën die mogelijk verstrekkende maatschappelijke gevolgen kunnen hebben voor ouders en kinderen. Hij stelt: ‘reflectie hoort vooraf te gaan aan een wet, niet erop te volgen’.

Tot slot moest ik almaar denken aan de SIRE campagne ‘De maatschappij, dat ben jij’: Een kind heeft honderd ouders^{viii}. Bij deze pleit ik voor nog een nieuwe vorm van ouderschap: het maatschappelijk ouderschap. Volgens mij zijn dat ouders waar je er nooit genoeg van kunt hebben.

EEN KIND HEEFT HONDERD OUDERS.

Kinderen worden niet alleen opgevoed door hun ouders. Ook door opa en oma en tante Ada. Door juffrouw Margreet en meester Harrie.

Door de buurvrouw die warme chocolademelk voor ze maakt, als mamma even naar de tandarts moet.

Door Marco van de pizzeria, bij wie ze in de keuken mogen kijken. Door de voorleesmoeder en de timmeropa op de basisschool.

Door die jongen van zes straten verder met dat kaalgeschoren hoofd. Die gisteren hun fietsketting er weer om heeft gelegd.

Door de man met die grote moestuin, die zei dat ze geen aardbeien moch-

ten pikken, maar niks tegen mamma heeft verteld. Door de vader van dat vriendje, die op zaterdagmiddag soms mee voetbalt op het veldje langs de spoorlijn.

Door die mevrouw aan het eind van de straat die een brief aan de burgemeester schreef "Wanneer komen die verkeersdrempels nou?"

Door de mensen in Hilversum, die dat kinderprogramma maakten waar ze vannacht van hebben gedroomd.

Elke jongen en elk meisje is een kind van de maatschappij. Die ze vormt en vrijheid geeft en corrigeert. En wie is die maatschappij? Dat zijn wij. Dat ben jij.

DE MAATSCHAPPIJ. DAT BEN JIJ.

Dit is een publicatie van de Stichting Ideële Reclame telefoon: 0800-0013, internet: <http://www.riv.net/sire>

Noten en literatuur

ⁱ Rapport van de Staatscommissie Herijking ouderschap, *Kind en ouders in de 21^e eeuw*, december 2016.

ⁱⁱ Prof. Dr. Theo A. Boer, *Brief aan de Vaste Commissie voor Veiligheid en Justitie van de Tweede Kamer, in reactie op het rapport van de Staatscommissie Herijking Ouderschap*, 20 januari 2017.

ⁱⁱⁱ Het begrip *paradigmawisseling* of *paradigmaverschuiving* komt uit de wetenschapsfilosofie. Het is geïntroduceerd door de filosoof Thomas Kuhn (1962). Een paradigmaverschuiving betekent: een revolutie in de wetenschap. Het gaat om een ontwikkeling in de wetenschap die leidt tot een dramatisch ander beeld van de werkelijkheid. Vaak ontstaat bij zo'n ontwikkeling een grote tegenstelling tussen de voor- en tegenstanders van het nieuwe paradigma. Een doorbraak naar het nieuwe paradigma wordt doorgaans afgedwongen doordat bepaalde nieuwe wetenschappelijke inzichten steeds opnieuw en door steeds meer wetenschappers proefondervindelijk worden vastgesteld. De nieuwe proefondervindelijke kennis kan niet langer vanuit het oude paradigma worden verklaard en lijkt daarmee vaak zelfs in volledige tegenspraak te zijn. Meestal blijkt pas achteraf, wanneer de aanhangers van het oude wetenschappelijke wereldbeeld hun invloed en macht hebben verloren, dat er sprake was van een echte conceptuele revolutie.

^{iv} Het begrip *levenskunst* komt uit de levensbeschouwelijke filosofie. Het verwijst naar een recente vorm van ethiek die teruggrijpt op een filosofische stroming uit de Klassieke Oudheid gericht op 'de zorg voor het zelf' (ofwel: de *ars vitae*, een cultuur van levenskunst). Het gaat hierbij om de vraag 'wat is het goede leven?'. In de

filosofie van de levenskunst wordt theoretische reflectie verweven met persoonlijke bezinning en 'beoefening' van levenskunst in de praktijk van alledag.

^v Oomen, F. (2015). *Hoe overleef ik mijn ouders? (en zij mij!)*, Uitgeverij Querido.

^{vi} Ramaekers, S. & Suissa, J. (2013). *Goed ouderschap; Een andere kijk op opvoeden*, Uitgeverij Garant.

^{vii} Grossman, D. (2010). *To the end of the land*, London.

^{viii} Toorenaar, J. *Een kind heeft honderd ouders* (SIRE campagne 'De maatschappij dat ben jij').

Marjon Donkers is adviseur kinderrechten en jeugdbeleid, filosoof, moeder en redacteur bij Augeo Magazine. Mail: marjon.donkers@gmail.com